Blomsterängen

Så vilda! och så vackra!

Innehåll

Prästkrage 4
Stor blåklocka 5
Gullviva 6
Rödklint 7
Röllika 8
Svartkämpar 9
Ängsvädd 10
Åkervädd 11
Kråkvicker 12
Käringtand 13
Getväppling 14
Flockfibbla 15
Kungsmynta 16
Myskmalva 17
Kornvallmo 18
Blåklint 19
Klätt 20
Åkerkulla 21
Höskallra 22
Fårsvingel 23
Darrgräs 24
Pollinatörer 25
Fröspridning 26
Mer material? 27

Text: Eva-Lena Larsson
Illustrationer: Ellinor Smederöd
Layout: Ellinor Smederöd och Eva-Lena Larsson
Tryck: Multiply Solutions Sweden AB, 2026

Copyright: Författarna och Göteborgs botaniska trädgård

ISBN: 978-91-87068-59-1

Framtagits inom EU-projektet EXPBIO, Interreg Nordsjöprogrammet

EXPBIO | Interreg North Sea | Co-funded by the European Union | BOTANISKA GÖTEBORGS BOTANISKA TRÄDGÅRD

Blomsterängen

Så vilda! och så vackra!

Blåklockan ringer till fest
Ta för er, ta för er!
Humlan brummar till svar
På tunna vingar en fjäril
Ett bi flyger redan
från blomma till blomma

Ängen är dukad!

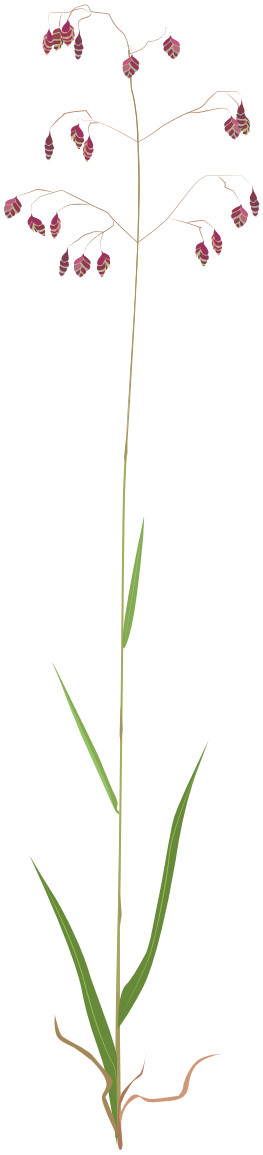

Prästkrage

Leucanthemum vulgare

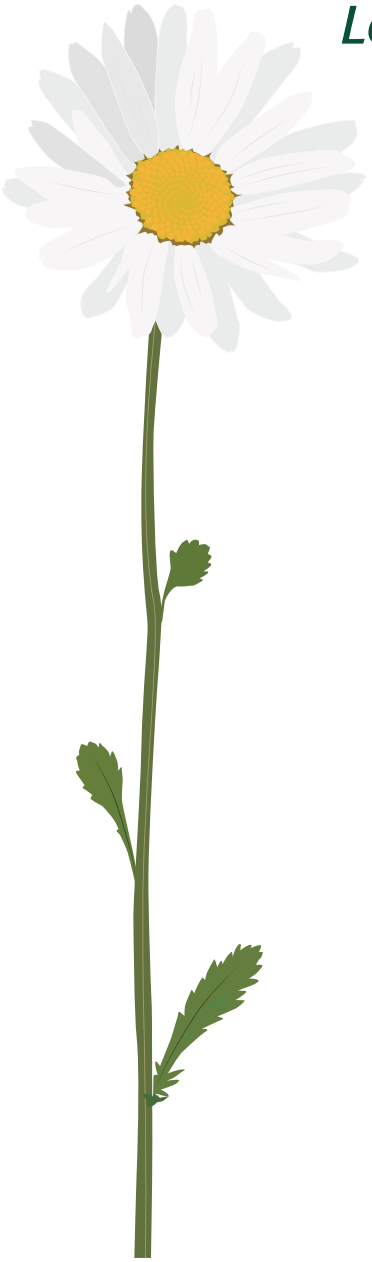

Prästkragen är flerårig och blommar oftast inte första året. Då bildar den bara en bladrosett vid marken och samlar näring och kraft för att blomma nästa sommar.

Den trivs längs vägkanter eller på torra, magra ängar. Växten kan bli 20–70 centimeter hög.

Prästkragen har fått sitt svenska namn av de vita kantblommorna. De liknar den krage som svenska präster använde för nästan 500 år sedan. Norska och danska präster använder den fortfarande.

Två olika blommor i en och samma

Prästkragen har två olika sorters blommor i det som vi lätt uppfattar som en enda blomma. De gula mitt-blommorna är många, 300–400, och sitter tätt tillsammans. De är tvåkönade med både ståndare och pistiller och producerar pollen och nektar. Runt dem sitter kant-blommor, eller strålblommor som de också kallas. De är 15–40 till antalet och varje strålblomma har bara en pistill och producerar därför inget pollen. Men de gör att hela blomman syns tydligare. De ropar lite ”här är jag” till de insekter som ska pollinera dem.

Prästkragar sätter många frön. En enda planta kan ge upp till 26 000 frön under sin livstid som sträcker sig över flera år. Vissa av dessa frön kan fortfarande gro efter 40 år i marken.

Prästkragskronmal
Bucculatrix nigricomella

Värdväxt och pollinering

Prästkragen är värdväxt för bland annat prästkrags-kronmal vars larver bara kan leva på prästkragar. Många insekter pollinerar prästkragar, till exempel fjärilar, humlor, solitärbin, honungsbin och blomflugor.

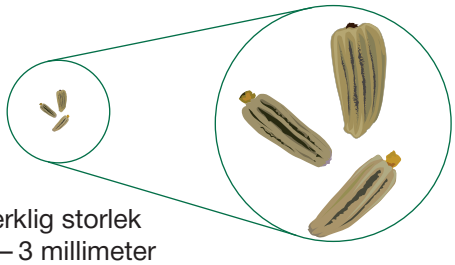

Verklig storlek
1,2– 3 millimeter

Förstoring

Frön

Under hösten är prästkragens frön mogna. Om det är fuktigt blir de klibbiga och klistrar sig fast på skor, däck eller djurens pälsar. På så sätt sprids de till nya platser.

Stor blåklocka

Campanula persicifolia

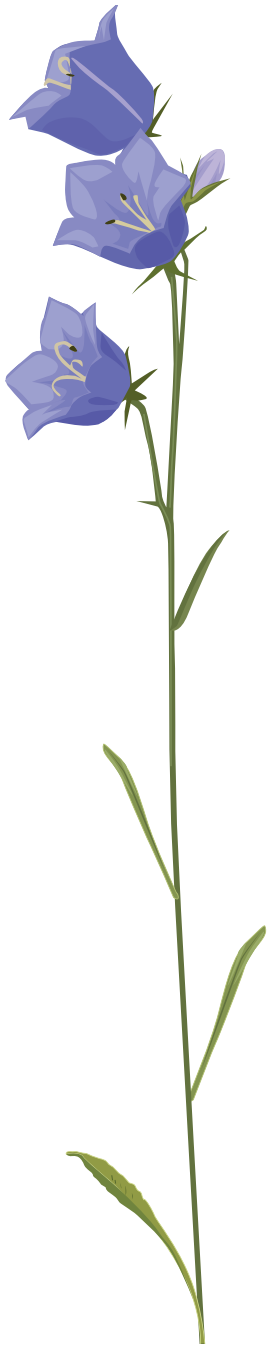

Stor blåklocka har blå blommor som kan bli upp till 3,5 centimeter. Blomningen sker i juni–augusti. Den kan köpas som prydnadsväxt och kan då ha vita eller dubbla blommor.

Blåklockan är flerårig och blir 60–100 centimeter hög. Växten trivs på ängar, i backar eller i skogsbryn.

Stor blåklocka har vit mjölksaft som syns om stjälken bryts av.

Bläck och evig kärlek

Förr odlades stor blåklocka vid klostren. Av blommorna gjordes ett blått bläck som man kunde skriva med. Om alun blandades i det blå bläcket blev det grönt. I Skottland är blåklockan en symbol för evig kärlek men växten förknippas också med ödmjukhet, stillhet och gemenskap.

Blåklocksbiets sovplats

Blåklocksbin samlar bara pollen från blåklockor till sina larver. Vuxna bin kan också leva på nektar från andra växter. Ibland kan hanar av blåklocksbi sova i blommorna under natten. Det visste redan Carl von Linné som 1755 skrev:

”Den stora blå klockan tjänar som paraply för många-handa insekter när det regnar, och skyddar även insekterna under natten mot kvällsdaggen.”

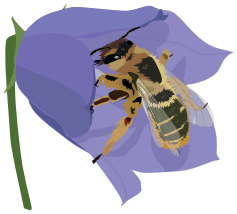

Blåklocksbi
Melitta haemorrhoidalis

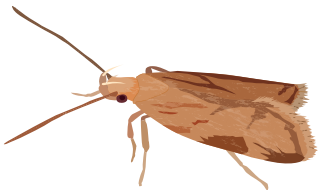

Blåklockepraktmal
Orophia ferrugella

Värdväxt och pollinering

Stor blåklocka pollineras av humlor och bin och är värd-växt för blåklockepraktmalen. Dess larver kan bara leva på blåklockor.

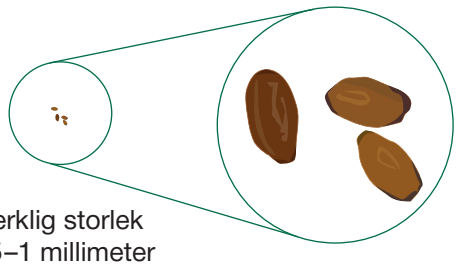

Verklig storlek
0,5–1 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten blir blåklockans frökapslar bruna och torra. Då samlas fröna in.

Gullviva

Primula veris

Gullvivan är flerårig och övervintrar med en bladrosett. Den blommar i maj, strax efter vitsippan, och har gula blommor. Ibland kan man hitta gullvivor med orange eller röda blommor.

Den trivs på ängs- och gräsmark, gärna där marken är rik på kalk.

Gullvivan kan bli 20–30 centimeter hög. Växten är fridlyst i hela Sverige.

I Skåne kallades gullvivan förr för kattastövlar.

Gullvivans namn

Redan 1753 gav Carl von Linné gullvivan dess latinska namn, *Primula veris*. *Primula* betyder ”de första” och *veris* betyder ”vår”. Gullvivan är en av de första vilda svenska växterna som blommar på våren. Det svenska namnet gullviva har en annan betydelse. Gull betyder guld och syftar på blommornas färg. Viva är ett gammalt namn för en mössa, huva, som kvinnor använde förr i tiden. Då har man tänkt på det ”ljusgröna fodral” som skyddar de utstickande gula kronbladen.

Gullvivefjäril
Hamearis lucina

Värdväxt och pollinering

Många insekter pollinerar gullvivan. Både bin, fjärilar, skalbaggar, steklar och blomflugor suger nektar och letar pollen i blommorna. Larver av gullvivefjärilen kan bara leva på gullviva. Lundmurarbiet samlar pollen till sina larver främst från gullviva och lungört.

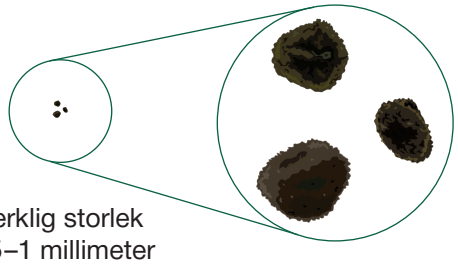

Verklig storlek
0,5–1 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av maj eller under juni månad har gullvivan blommat klart. Alla blommorna är nu bruna och torra och står rakt upp. Då samlas fröna in. Tänk på att du bara kan samla in frön från din egen blomsteräng. Gullvivor i den vilda naturen är fridlysta.

Rödklint

Centaurea jacea

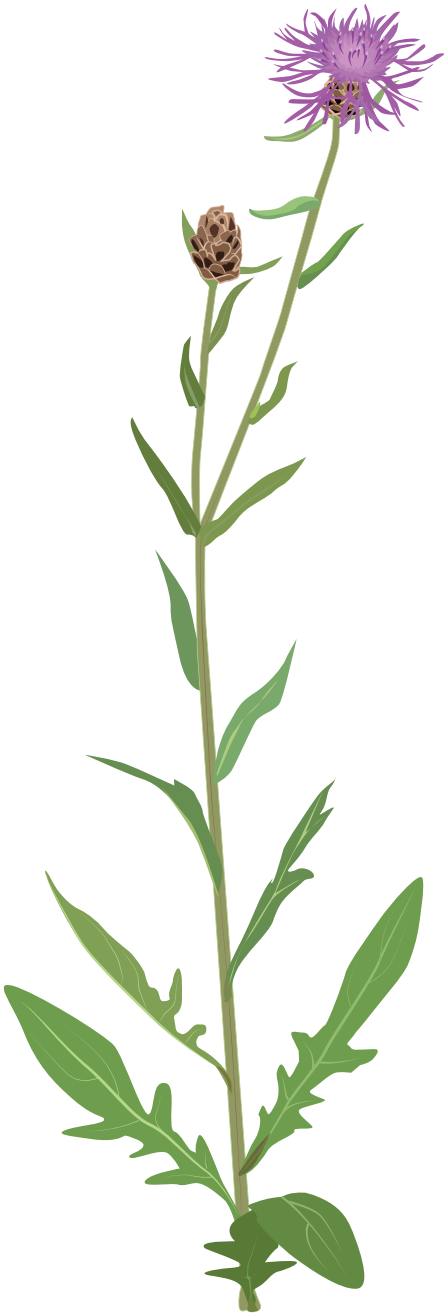

Rödklinten har rödlila blommor. Varje stor blomma består av många små blommor som sitter tätt tillsammans i en korg.

Växten är flerårig och kan bli upp till 80 centimeter hög. Den blommar i juni–augusti och trivs på soliga platser, på ängar och dikeskanter.

Dra med fingertopparna längs stjälken! Den känns lite sträv och har korta hår.

Färgar ullen gul

Kokar man ekollon i vatten och sedan lägger i ullgarn kan garnet få en brun färg. Björkblad ger garnet en gulgrön färg och renfana färgar ullen grön. Rödklinten är också en välkänd färgväxt och det är lätt att tro att rödklinten färgar ullen röd men växten gör faktiskt ullgarnet gult. Av den anledningen kallade man förr växten för gulskära. Växtfärgning är spännande och det blir ofta inte den färg man tror att det ska bli!

Rödklinten är fin i buketter och de röda blommorna är ibland en symbol för livskraft och skönhet.

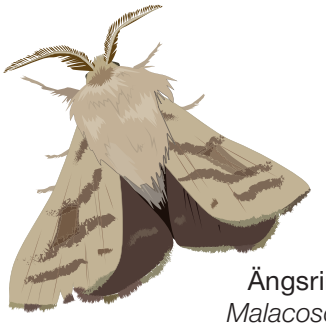

Ängsringsspinnare
Malacosoma castrense

Värdväxt och pollinering

Rödklinten har både nektar och pollen och blommorna får besök av olika pollinatörer som fjärilar, humlor, bin och skalbaggar.

Många arter av fjärilar har larver som kan leva på rödklint. Ängsringsspinnare är en av dem.

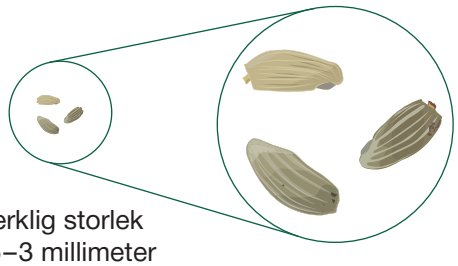

Verklig storlek
2,5–3 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har rödklintens blommor vissnat och blivit bruna. Då kan fröna skördas.

Röllika

Achillea millefolium

Röllikan har små vita blommor som sitter tätt tillsammans. Ibland kan blommorna skifta i rosa. Växtens blad är grågröna. Den trivs på soliga och torra platser, på dikeskanter och i gräsmattor. Växten är flerårig och kan bli 10–60 centimeter hög.

Gnugga ett blad eller en blomma och lukta! Hela växten doftar starkt och aromatiskt.

I Västmanland kallades röllikan förr för karibacka.

Historia och användning

Akilles är en stor hjälte i den grekiska mytologin som var näst intill omöjlig att besegra i strid. Han levde för över 3 000 år sedan och under kriget mot Troja skadades många av hans soldater och vänner. Akilles försökte då läka deras sår med hjälp av röllika. Carl von Linné gav röllikan det latinska namnet *Achillea* efter Akilles. Artnamnet *millefolium* betyder tusen blad. Det var de finflikiga gröna bladen som Linné tänkte på.

Röllika kan motverka infektioner, lindra feber och kan hjälpa om man har problem med matsmältningen. Får du ett myggbett eller bränner dig på en brännässla kan du prova att gnugga ett blad av röllika och stryka på den gröna växtsaften. Det brukar hjälpa!

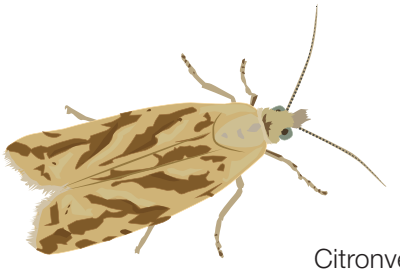

Citronvecklare
Thiodia citrana

Värdväxt och pollinering

Över 40 olika arter av fjärilar har röllikan som värdväxt. Det betyder att de äter röllikans blad och blommor när de är larver. Bin, humlor, blomflugor och andra insekter hämtar gärna mat i röllikans blommor.

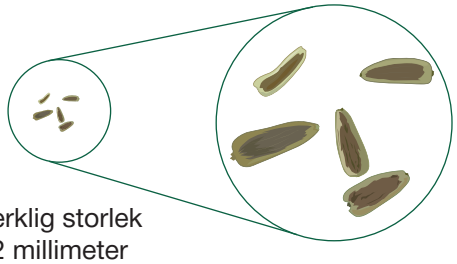

Verklig storlek
2 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har röllikans blommor blivit bruna och torra. Då kan fröna samlas in.

Svartkämpar

Plantago lanceolata

Svartkämpar har blommor som bara är 3 millimeter långa. De sitter tätt tillsammans i ett ax i toppen av en lång stjälk. Bladen är långsmala och sitter tillsammans vid marken.

Växten blommar från maj till augusti och utslagna blommor syns som en krans på det svarta axet. Det är ståndarknapparna som sticker ut. Ståndare är den hanliga delen av blomman och längst upp på varje ståndare sitter en knapp. Den innehåller pollen. Varje liten blomma har fyra ståndare.

Svartkämpar trivs på solig och öppen mark som ängar och vägkanter.
Den är flerårig och blir 10–40 centimeter.

Gnugga ett blad eller en blomma mellan fingrarna och du känner en stark och aromatisk doft.

Hostmedicin och lek

Svartkämpar växer ofta där marken trampats hård av människors fötter. På latin är växtens släktnamn *Plantago* som betyder skosula. När det blir fuktigt ute blir de lite klibbiga och fastnar lätt på skor och bildäck. Efter ett tag faller fröna av och svartkämparna har kanske fått en ny växtplats.

I svartkämpar finns ett slemlösande ämne som används i hostmedicin. Växten har också använts för att bota ögoninflammationer och för att sår ska läka bättre.

Förr lekte man en fäktningslek med svartkämpar som du också kan prova med en kompis. Plocka fem stänglar var. Fäktas med dem en i taget. När en stängel går av, ta en ny. Den som först blir av med alla stänglar förlorar.

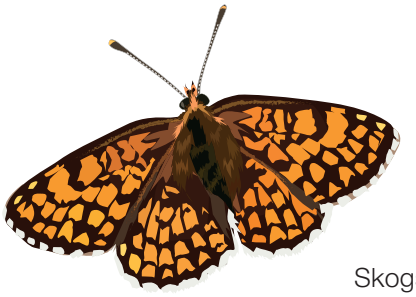

Skogsnätfjäril
Melitaea athalia

Värdväxt och pollinering

Minst 25 fjärilsarter har larver som bland annat lever på växten. Skogsnätfjärilens larver äter gärna svartkämpar.

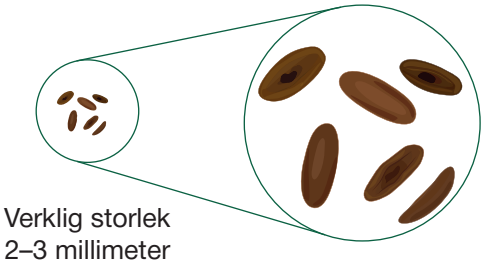

Verklig storlek
2–3 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har svartkämparnas blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Ängsvädd
Succisa pratensis

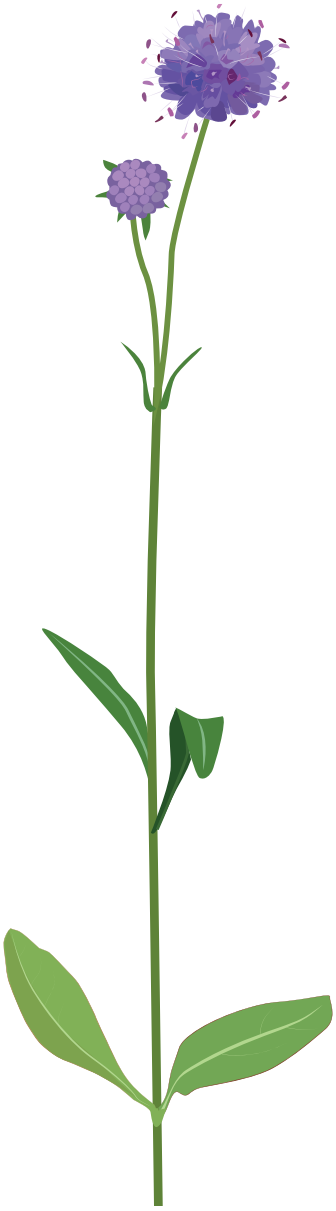

Ängsvädd har blålila blommor som sitter tätt tillsammans i ett huvud. Dela på ett huvud så syns de små blommorna tydligt. Växten blommar i augusti.

Utslagna blommor har massor av ståndare som sticker ut. Ser du blommor som ser ut som blå hallon så är de ännu inte utslagna. Ängsvädd trivs längs vägkanter och både i fuktig och torr ängsmark. Växten är flerårig och kan bli 20–60 cm hög.

Medicin mot skabb – men inte mot avundsjuka

Ängsvädd användes som medicinalväxt redan för 2 000 år sedan. Den har använts mot skabb, ögoninflammation och svullnader.

Succisa är växtens latinska släktnamn och betyder avbiten. Man trodde att den onde själv, som inte ville människorna väl, hade bitit av roten. Han var avundsjuk eftersom ängsvädd har så starka läkande krafter. Trots detta har ängsvädden behållit sin läkande kraft. Förr kallades växten också för djävulsbett.

Väddnätfjäril
Euphydryas aurinia

Värdväxt och pollinering

Om du står på en äng i augusti där det finns blommande ängsvädd ser du att det sitter många olika pollinatörer på de lila blommorna. Säkert besöks de av humlor, bin, fjärilar, blomflugor och kanske skalbaggar. Om du då ser en väddnätfjäril har du riktig tur. Den är sällsynt och fridlyst och beroende av ängsvädd. Väddnätfjärilens larver äter gärna ängsväddens blad.

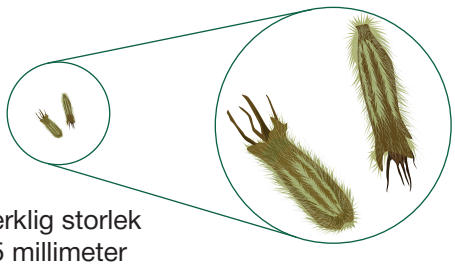

Verklig storlek
5 millimeter

Förstoring

Frön

I början av hösten har ängsväddens blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Åkervädd

Knautia arvensis

Åkervädd har ljuslila blommor som blir tre till fyra centimeter i diameter. Varje stor blomma består av många små blommor. Dela på en och titta i lupp så är det lätt att se.

Ängsvädd och åkervädd är släkt med varandra. Ängsväddens blommor är mer rundade medan åkerväddens är platta.

Växten trivs på soliga och torra platser med sandig jord, på dikeskanter och i ängar. Den är flerårig och kan bli 30–80 centimeter hög. Hela växten är hårig och blommar i juni–juli.

Hemlig budbärare

Åkervädd är en välkänd medicinalväxt och användes förr till att bota både inflammationer, pest och skabb. Växten kallas också för skabbört.

Visst är det speciellt att få en bukett röda rosor från någon man tycker om? I alla delar av världen har olika blommor betytt olika saker. Kunde man inte prata direkt med den man höll kär kunde blommor bli hemliga budbärare. Fick en pojke en åkervädd av en flicka visste han att hon verkligen var intresserad. Åkervädd betyder oändlig kärlek på blomsterspråket!

Väddgökbi
Nomada armata

Värdväxt och pollinering

Många insekter har fantasifulla namn, hur låter silvergökbi, väddgökbi, guldsandbi, väddsandbi och klinttapetserarbi? Alla dessa bin tankar gärna nektar från åkerväddens blommor. För väddsandbiets del är det endast åkervädd som duger. Larver av brokig väddblomvecklare, ängsmalmätare, åkerväddsantennmal och humledagsvärmare lever också bland annat på åkervädd.

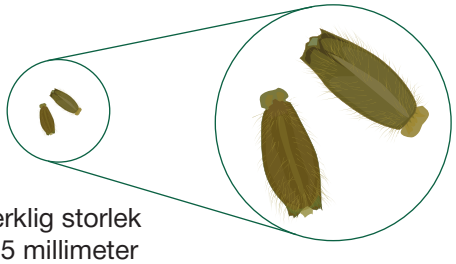

Verklig storlek
4,5 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har åkerväddens blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Kråkvicker

Vicia cracca

Kråkvickerns blålila blommor sitter fler än 20 tillsammans i en klase.

Växten trivs på öppna och soliga platser, på vägkanter och i skogsbryn.

Den är flerårig och kan bli en meter hög.

Den blommar i juni–augusti och är fin att sätta i vas och användes ofta förr för att pynta vid bröllop.

Klänger mot ljuset

Längst ut på kråkvickerns blad sitter klängen som kan snurra sig fast i en annan växt. På så sätt letar sig kråkvickern upp mot sol och ljus.

Kråkvicker är precis som käringtand och getväppling en ärtväxt och är släkt med vanliga gröna ärtor. Många ärtväxter har knölar på rötterna där det finns kväve-fixerande bakterier som tar upp kväve ur luften. Kväve är näring för de flesta växter och kråkvickern hjälper på så vis till med att gödsla marken.

Ängsblåvinge
Cyaniris semiargus

Värdväxt och pollinering

Många fjärilsarter har larver som äter ärtväxter, som exempelvis kråkvicker. Ängsblåvinge är en av dem. Kråkvickern har gott om nektar och pollen som också äts av humlor och bin. Även myror söker mat i de blålila blommorna.

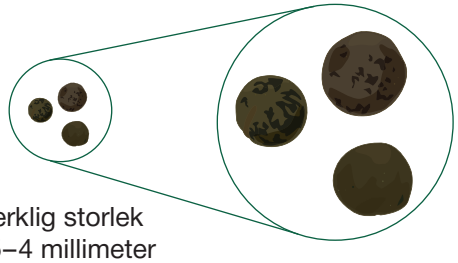

Verklig storlek
2,5–4 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har kråkvickern fått baljor där blommorna satt. I baljan finns frön att samla in.

Käringtand

Lotus corniculatus

Käringtand har fyra till sju gula blommor som sitter samlade i toppen av en lång stjälk.

Den trivs på soliga och torra platser, på dikeskanter och i gräsmattor. Växten är flerårig och kan bli 10–40 centimeter.

Käring var förr ett ord som användes för en klok gumma. Formen på varje enskild blomma påminner om en av de främre kindtänderna. Känn efter med tungan i din egen mun!

Tänder eller tofflor?

I gammal kristen tradition var käringtanden helgad åt Jungfru Maria. Då tyckte man inte att de små gula blommorna liknade dåligt skötta tänder utan att de istället såg ut som små guldfärgade skor. På den tiden kallades käringtanden ibland för Jungfru Marie tofflor. En bukett med käringtand kunde skydda huset mot blixtnedslag eller storm och ett te gjort på torkad käringtand lugnade vid stress och sömnlöshet.

Sexfläckig bastardsvärmare
Zygaena filipendulae

Värdväxt och pollinering

Tryck lite på underläppen på en enskild blomma och titta in. Där inne finns ståndare och pistill. Det behövs ”tunga insekter” för att kunna komma åt käringtandens nektar. Humlor och bin pollinerar gärna käringtand, men små lätta flugor kommer inte in.

Larver av sexfläckig bastardsvärmare lever på käringtand.

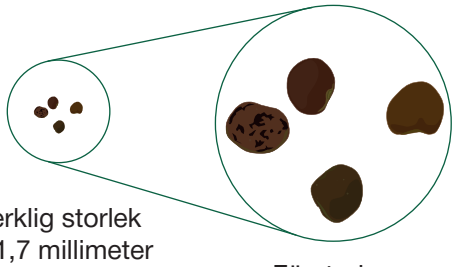

Verklig storlek
1–1,7 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten är käringtandens frön mogna. Då kan fröna samlas in.

Getväppling
Anthyllis vulneraria

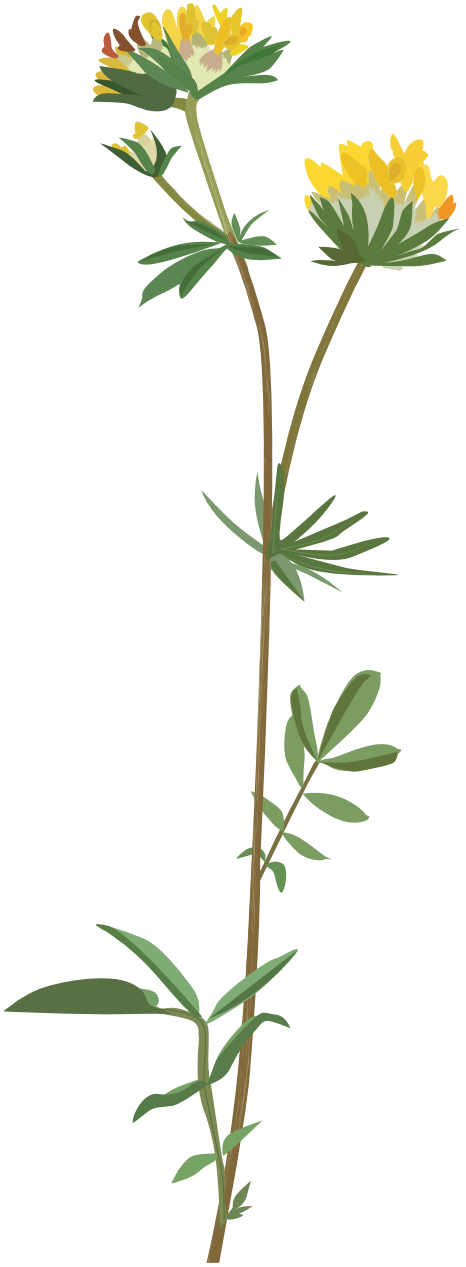

Getväppling har gula blommor som sitter tätt tillsammans i ett huvud. De blir brun/orange när de vissnar. Hela växten är silkeshårig.

Den trivs där det är soligt, på grusiga och sandiga ängar och längs vägkanter. Växten är flerårig och kan bli 10–30 centimeter.

Getväpplingen kallades förr också för rävklo eller örnblomster.

Sårläkare och mat till getter

Getväpplingen användes förr för att läka sår. Dess latinska namn *vulneraria* betyder just sårläkande. Växten ansågs också ha bot mot hosta och mot frostskador.

Det sägs att getter som betat av växten blev ovanligt feta och friska. Man försökte odla getväppling på åkrarna men eftersom den trivs i mager jord blev skördarna alltför små för att det skulle löna sig. Väppling är ett gammalt ord som betyder att ett blad består av många små blad.

Getväpplingsbaljvivel
Tychius schneideri

Värdväxt och pollinering

Getväpplingen har både pollen och nektar som många pollinatörer vill ha. Både bin, humlor och fjärilar besöker blommorna. Nästan 10 olika insekter har larver som lever på getväppling. Väpplingsandbiet och mindre blåvinge är två av dem.

Getväpplingsbaljviveln är en skalbagge. Som skalbaggslarv kan den bara leva i getväpplingens baljor. Baljorna är den del av blomman som växer ut när blomman har vissnat. Där inuti finns fröna.

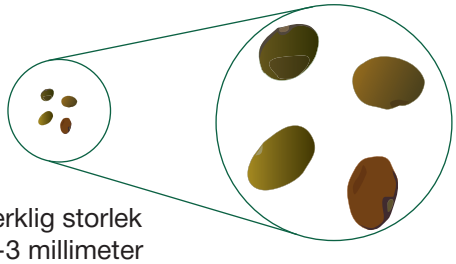

Verklig storlek
2–3 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har getväpplingens blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Flockfibbla

Hieracium umbellatum

Flockfibblan har gula blommor som sitter tillsammans längst upp på stjälken i en flock.

Varje enskild blomma liknar en liten maskros och dessa båda växter är släkt med varandra.

Flockfibblan trivs på torra ängar och längs vägkanter. Den blommar i juli–oktober. Växten är flerårig och kan bli upp till en meter hög.

Frön med fallskärm

Ta en gul blomma och dela den på mitten. Då syns det att en blomma egentligen består av många små blommor.

Använd lupp och titta på en enda liten blomma.
På den nedre delen av blomman sitter en ljus ”plupp”. Det är den som så småningom ska bli ett frö. Där finns också vita hår. När blomman har vissnat och fröet är moget blir dessa hår en fallskärm som vinden kan ta tag i. Fröet seglar iväg och landar på en ny plats där det kanske kan gro och växa.

Flockfibblevivel
Glocianus moelleri

Värdväxt och pollinering

Flockfibblans blommor är rika på nektar och pollineras av många olika insekter som bin, humlor, fjärilar och blomflugor. Om det är ont om pollinatörer sätter den frön ändå.

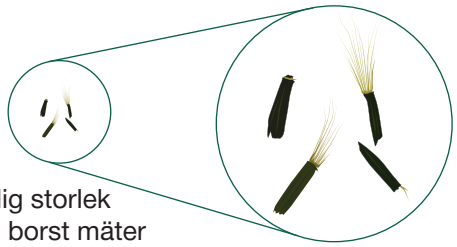

Verklig storlek
Frö och borst mäter tillsammans cirka 8 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har flockfibblans blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Kungsmynta

Origanum vulgare

Kungsmynta har små lila blommor som sitter tätt tillsammans. Växten är flerårig och kan bli upp till en halv meter hög och blommar i juli–augusti. Den växer vild i södra Sverige, i skogsbryn och på bergknallar, men är sällsynt.

Kungsmyntan odlas däremot ofta i trädgårdar. Kung var förr ett ord som användes för att förstärka att något var riktigt bra. Som att vi idag använder ordet jätte-, till exempel jättebra. Kungsmynta betyder alltså en riktigt bra mynta.

Pizza och medicin

Ta ett blad av kungsmynta och gnugga det mellan fingrarna och lukta. Visst doftar det gott? Kanske känner du igen doften och du har säkert ätit kungsmynta? Oregano är en vanlig krydda på pizza eller i olika tomaträtter. Den oregano som kan köpas i affären kommer från en nära släkting som växer vid Medelhavet.

Förr användes kungsmynta för att mota bort onda krafter. Hade man ont i huvudet eller i öronen trodde man att kungsmynta kunde hjälpa.

Gör egen oregano genom att skörda kungsmynta i juni innan växten hunnit blomma. Då blir kryddan allra bäst. Häng ett knippe upp och ner och låt det torka. Ta av de torra bladen och lägg i en glasburk. Nu har du egen oregano till din pizza!

Ljusgrå lövmätare
Scopula incanata

Värdväxt och pollinering

Kungsmyntan har mycket nektar i sina blommor och älskas av många insekter, framför allt blomflugor, bin och humlor. Flera fjärilsarter och malar har larver som bland annat lever på kungsmynta, till exempel ljusgrå lövmätare.

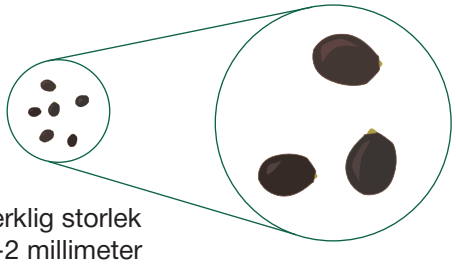

Verklig storlek
1–2 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har kungsmyntans blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Myskmalva

Malva moschata

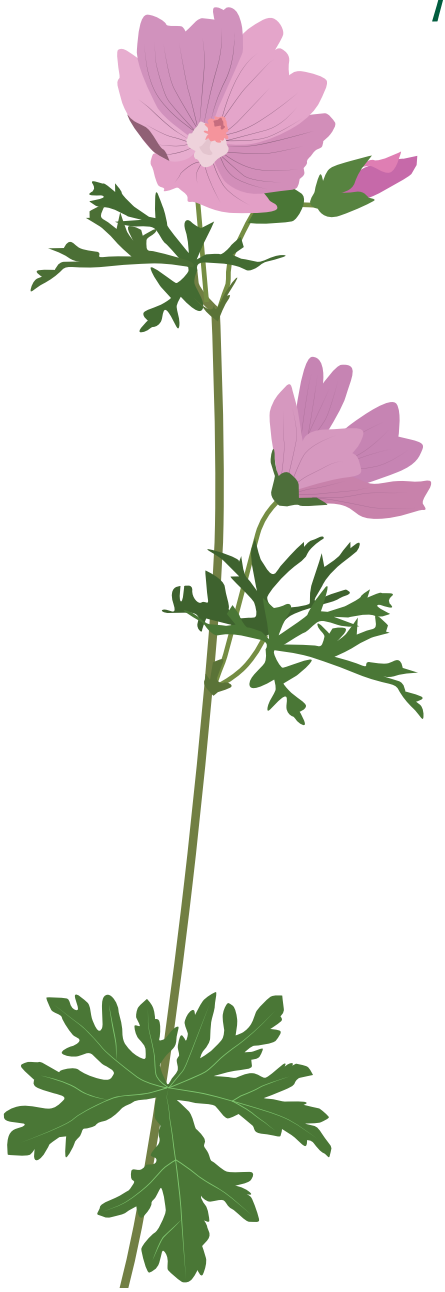

Myskmalva har rosa eller vita blommor som kan bli 3–7 centimeter stora. De gröna bladen är flikiga.

Växten trivs bäst på soliga platser med näringsrik jord.

Den är flerårig och kan bli 30–80 centimeter hög.

Gnugga ett blad eller en blomma mellan fingrarna och lukta! Känner du en svag doft av mysk?

Kom till Sverige på medeltiden

Myskmalvan kom till Norden under medeltiden. Munkar och nunnor odlade den vid klostren och tyckte att den var vacker, men de gjorde också medicin av växten. Myskmalva sägs kunna bota magont, hosta och ont i halsen.

Marshmallow

Läkemalvan är en nära släkting till myskmalvan. Redan för 4 000 år sedan gjorde man i Egypten ett godis av läkemalvans rot – marshmallow. Marshmallow är läkemalvans engelska namn och betyder kärrmalva. Det finns ingen läkemalva i det vita fluffiga godis som idag går att köpa i affären.

Kattostmätare
Larentia clavaria

Värdväxt och pollinering

I myskmalvans blommor finns mycket pollen och nektar. Här letar bin, fjärilar, blomflugor och skalbaggar mat. Växten är också värdväxt för kattostmätaren vars larver lever på malvor, stockrosor och hägg.

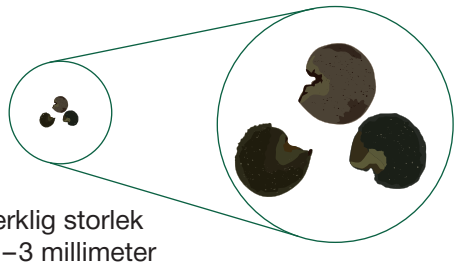

Verklig storlek
1,2–3 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har malvans blommor vissnat och blivit bruna och torra. Då är det dags att samla in frön. De sitter i en rund ring runt den torra blommans mitt.

Kornvallmo

Papaver rhoeas

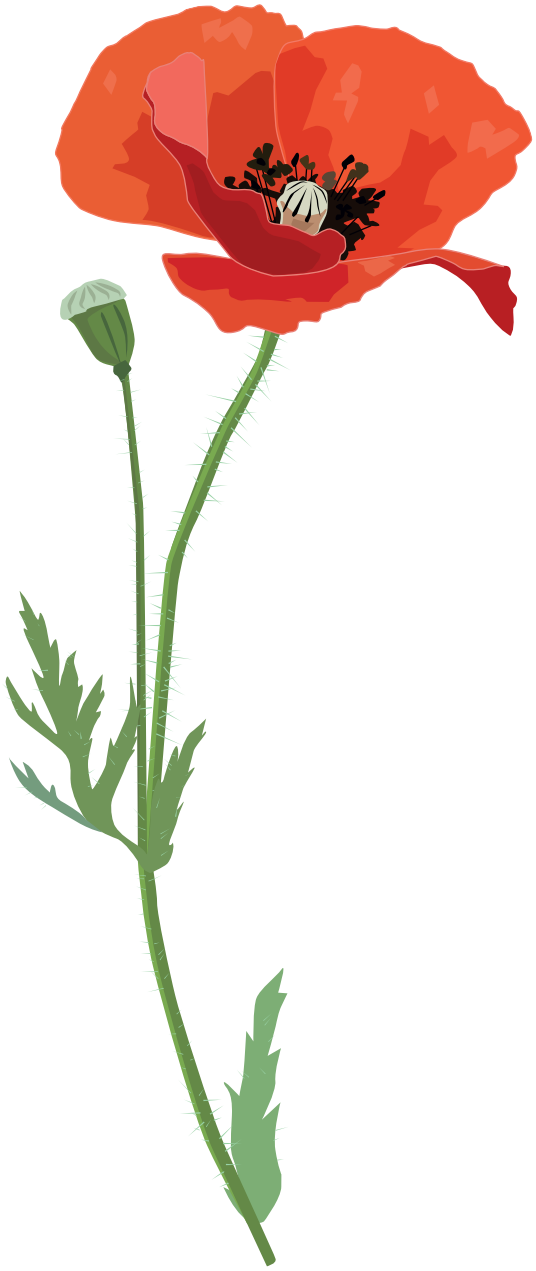

Kornvallmo har stora röda blommor som har fyra blomblad. Varje blomblad har en svart fläck längst in mot blommans mitt.

Hela växten utom blomman är hårig. Den är ettårig och trivs på åkrar och längs vägkanter.

Kornvallmo kan bli 80 centimeter hög och blommar i juni–augusti.

Symbol och hjälp vid sömnbesvär

Kornvallmons frön kan ligga i flera år i jorden utan att gro. När man sedan gräver i marken kommer nya frön upp till ytan och då kan många frön gro på samma gång.

Vid första världskrigets slut blommade det massor av kornvallmo på de gamla slagfälten i Europa. Vallmoblommorna färgade dem röda. Kornvallmon blev då en symbol för soldater som stupat i strid.

Morfin är ett smärtstillande ämne som används i sjukvården. Det utvinns från opievallmo som är en släkting till kornvallmon. Kornvallmon innehåller inte opium men har andra ämnen som är milt rogivande. Växten har använts mot bland annat sömnbesvär och hosta.

Rågvallmovivel
Stenocarus cardui

Värdväxt och pollinering

Kornvallmo har ingen nektar men producerar mängder av pollen som lockar bin, humlor och andra insekter. Larver av rågvallmovivel lever av kornvallmo.

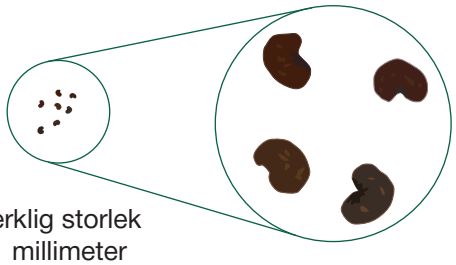

Verklig storlek
1 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten är kornvallmons frön mogna. Då spricker det upp hål under den platta delen av kapseln och fröna kan skakas ut och samlas in.

Blåklint

Centaurea cyanus

Blåklintens kornblå blomma består av flera små blommor som sitter tätt tillsammans i ett huvud längst upp på en lång stjälk. Det går att köpa frön av förädlad blåklint som har vita, rosa och röda blommor. Växtens blad och stjälkar är håriga och känns sträva.

Blåklinten är ettårig och kan bli 40–70 centimeter hög. Den växer i åkrar och betraktas då som ett ogräs. Fröna kan ligga i vila i jorden i upp till fem år innan de gror.

Blåklinten är Östergötlands landskapsblomma och Estlands nationalblomma.

Den förälskade Kyanos

Gudinnan Flora var i den romerska mytologin vårens och blommornas gudinna. Hon hade en beundrare från Kreta - en ande som hette Kyanos. Han gick alltid runt i blå kläder. Kyanos var så förälskad i Flora att han glömde av att ta hand om sig själv och en dag föll han ner på ett fält och dog. Flora förvandlade då Kyanos till en blåklint.

Användning

Förr användes blåklint mot irriterade ögon och en dryck på blåklint ansågs ha en lugnande inverkan. Växtens latinska namn *cyanus* betyder blå. Pressar du ut saften ur blåklintens blomblad får du en blå färg som förr användes som bläck.

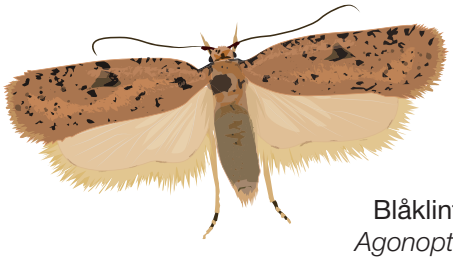

Blåklintsplattmal
Agonopterix laterella

Värdväxt och pollinering

Många bin, humlor och fjärilar älskar blåklintens nektar och pollen. Det finns en mycket sällsynt art som har larver som bara kan leva på blåklint. Det är den lilla blåklintsplattmalen som har blivit mycket ovanlig i takt med att blåklinten försvinner från åkrarna.

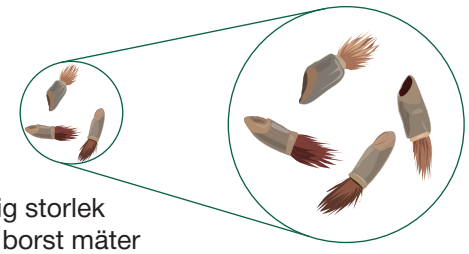

Verklig storlek
Frö och borst mäter tillsammans cirka 8 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har blåklintens blommor blivit bruna och torra. Då kan fröna samlas in.

Klätt

Agrostemma githago

Klätt har vackra rödvioletta blommor och blågröna blad. Hela växten är hårig och är släkt med nejlikor.

Växten är ettårig och kan bli 50–125 centimeter hög och blommar i juli–augusti. Den trivs i åkrar men odlas också i rabatter.

Klättfrön har använts som tvättmedel för ylleklädер.

Ett annat namn för klätt är åkerros.

Gjorde mjölet svart

Klätt, eller åkerklätt som den också kallas, har funnits i Sverige i minst 6 000 år. Den är helt beroende av att skördas med säden och sedan sås ut igen nästa år. Växten har nästan varit helt försvunnen men är idag en vanlig växt i olika ängsfröblandningar. En anledning till detta är att den är lättodlad, växer snabbt och får vackra rödvioletta blommor redan första året. Andra året är klätten borta och då kommer istället ängens fleråriga växter att blomma.

Förr i tiden var det svårt att rensa säden från ogräsfrön. Om det var mycket klättfrön bland sädeskornen fick mjölet en svart färg och blev giftigt.

Pollinerar sig själv

Klätt pollinerar sig själv och behöver inte hjälp av några insekter. Trots det har den både nektar och pollen som uppskattas av bin och fjärilar.

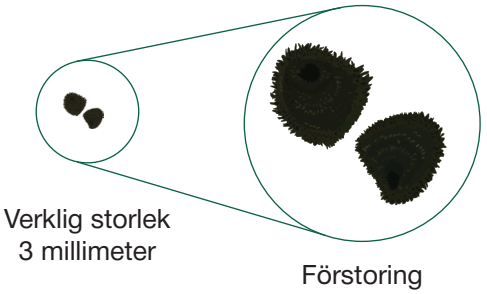

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har klättens frön mognat. Om man vill ha klätt nästa år får man samla in dem och så ut dem på nytt.

Åkerkulla

Anthemis arvensis

Åkerkullan har blommor som påminner om en prästkrage. De är gula i mitten och har en krans av vita blad runtomkring. Både åkerkullans och prästkragens blommor består egentligen av många små blommor. Titta med lupp så syns det tydligt.

Åkerkullan är ettårig och blommar i juni–september och blir 15–50 centimeter.

Den trivs i åkrar, på åkerkanter och i grusgångar.

Vad är ett ogräs?

På medeltiden odlades åkerkulla för sin skönhet. Den blommar hela sommaren och lockar till sig fjärilar och bin. Idag kallar man åkerkullan för ett ogräs eftersom den gärna växer i åkern och konkurrerar då med säden om plats, vatten och näring. Ett ogräs är en växt som växer där vi människor inte tycker att den ska växa. Ett ogräs är inte annorlunda än alla andra växter.

Likt vallmo, blåklint och klätt finns åkerkullan ofta i fröblandningar med ängsväxter. De fyra arterna kallas åkerogräs. De flesta ängsblommor behöver ett år på sig för att gro och växa och blommar först andra sommaren. Åkerogräsen däremot både gror, blommar och sätter frön första sommaren. De ger färgglada blommor i ängen då alla andra växter bara har gröna blad. Åkerogräsen kommer inte att finnas kvar under de kommande åren om man inte sår ut nya frön i öppen jord.

Fältblomvecklare
Aethes smeathmanniana

Värdväxt och pollinering

Åkerkullan pollineras av bin och fjärilar men kan också pollineras av vinden. Fältblomvecklarens larver lever bland annat av åkerkulla.

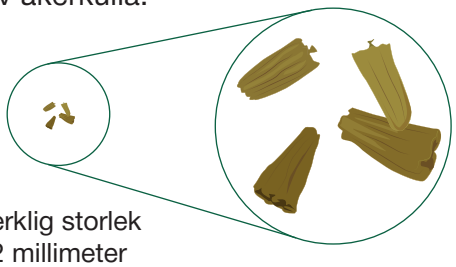

Verklig storlek
2 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har åkerkullans blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Höskallra

Rhinanthus angustifolius

Höskallran har gula blommor och två gröna foderblad som är tillplattade från sidan. Själva blomman har en över- och en underläpp. Den övre läppen har två lila flikar som ser ut som tänder.

Det sägs att blommorna liknar ”små blundande undulater” – vad tycker du?

Växten trivs på fuktiga ängar och havsstränder och blommar i maj–augusti. Den är ettårig och blir 30–50 centimeter.

En växt som stjäl från andra

Höskallran har grönt klorofyll och kan göra sin egen energi. Den har vanliga rötter men också särskilda snyltrötter som den ”kopplar in” i rötterna på ett gräs. Från gräset tar den vatten och mineraler och utan gräset kan höskallran inte leva. Den är en halvparasit.

På en äng vill man ha många olika växter. Flera arter av gräs blir ofta stora och tar för mycket plats och kväver andra arter. När höskallran stjäl gräsets vatten och mineraler växer gräset inte lika bra och andra arter får då en chans att breda ut sig.

Vill man ha en stor grässkörd vill man inte ha höskallra. Den är dessutom besk så många betande djur äter den inte, men den beska smaken försvinner om höskallran torkar.

Brun björnspinnare
Arctia caja

Värdväxt och pollinering

Höskallran pollineras av humlor och bin men blir växten inte pollinerad kan den sätta frön i alla fall. Larver av brun björnspinnare lever bland annat på höskallra.

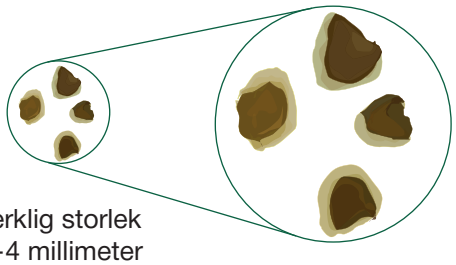

Verklig storlek
3–4 millimeter

Förstoring

Frön

Skaka på en torr och överblommad höskallra! Då kan du höra hur fröna skallrar, vilket förr i tiden var en signal till bonden att det var dags att slå ängen. Fröna är platta och har tunna papperslika hinnor längs sidorna. Dessa gör att fröna lättare sprids med vinden.

Fårsvingel

Festuca ovina

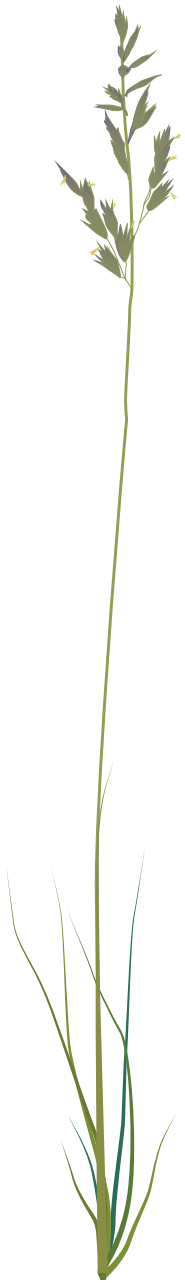

Fårsvingel är ett gräs som växer på torra, näringsfattiga och soliga platser. Växten har grågröna blad som är hårt ihoprullade. Det är omöjligt att platta ut dem! Bladen sitter tätt tillsammans i en tuva.

Den trivs på torra ängar, på dikeskanter och i gräsmattor. Den är flerårig och kan bli 15–40 centimeter hög. Fårsvingeln blommar i maj–juni.

Tål får och torka

Fårsvingelns blad är lite sträva men trots det gillar fåren att äta dem. Fårsvingelns namn *ovina* kommer av det latinska namnet för får.

Växten trivs på torra platser och har ett rotsystem som kan hålla kvar jorden och förhindra att den blåser iväg. Därför är den ett vanligt gräs i gräsmattor eller mellan stenplattor på en gångväg.

Ett gräs har en annan typ av blommor än maskrosor och blåklockor. De har inga gula eller blå kronblad för att locka insekter. Det behövs inte heller eftersom det är vinden som pollinerar gräs och blåser dess pollen från en gräsblomma till en annan.

Silversmygare
Hesperia comma

Värdväxt och pollinering

Inte bara får gillar fårsvingel. Larver från över 20 olika fjärilar lever på växten. Silversmygare är en av dem.

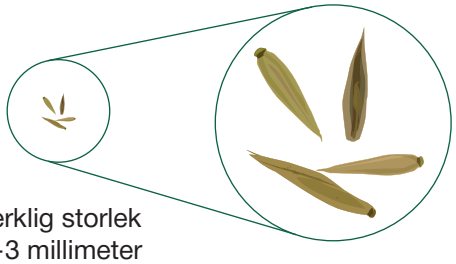

Verklig storlek
2–3 millimeter

Förstoring

Frön

I slutet av sommaren eller i början av hösten har fårsvingelns blommor blivit bruna och torra. Då samlas fröna in.

Darrgräs

Briza media

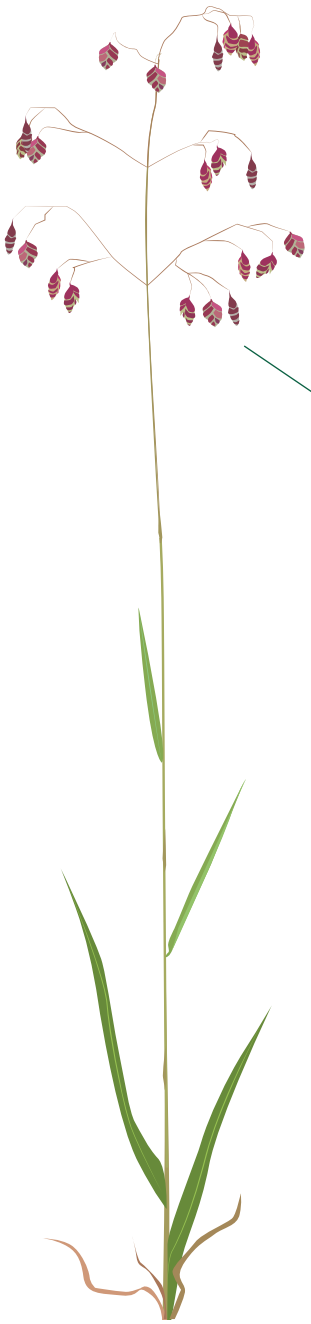

Hjärtan som dansar i vinden

Darrgräset har små hjärtformade småax som sitter på ett tunt skaft. Småaxen rör sig vid minsta vindpust och på håll ser det ut som många små hjärtan som dansar, darrar, i vinden.

På andra håll i Sverige har darrgräset även kallats för bävegräs, skälvgräs eller dallergräs. Alla dessa namn har småaxens rörelse i åtanke. Darrgräs är väldigt fina och har en särskild plats i många människors hjärta.

Värdväxt och pollinering

När det gäller pollinering så behövs inga bin, humlor eller andra insekter. Det sköter vinden som blåser darrgräsets pollen från en darrgräsblomma till en annan.

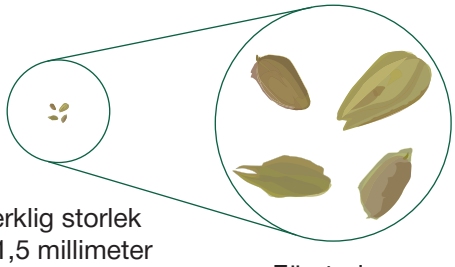

Verklig storlek
1–1,5 millimeter

Förstoring

Darrgräset är flerårigt och växer i en gles tuva. Bladen är smala och småaxen är brunvioletta med inslag av ljusgrönt.

Darrgräs trivs på slåtterängar och i takt med att slåtterängarna minskar i antal så minskar darrgräset. Växten kan bli 20–50 centimeter högt.

Frön

I juni och juli har darrgräsets vippa blivit brun och torr. Då samlas fröna in.

Pollinatörer

Växter befruktas och sätter frön på olika sätt.
Vissa tar hjälp av vinden som blåser pollen från blomma till blomma, andra befruktar sig själva men många behöver hjälp av en pollinatör.

I Sverige är en pollinatör en insekt som flyttar pollen från en blomma till en annan. Men en blåklocka behöver pollen från en annan blåklocka. Det blir inga frön om pollenkornen kommer från en prästkrage.

Blomtrohet betyder att en insekt pollinerar många blommor av samma art innan den byter. På så sätt kommer rätt pollenkorn i rätt blomma!

Nyfiken blomfluga
(Den heter faktiskt så!)

Guldsandbi
(solitärbi)

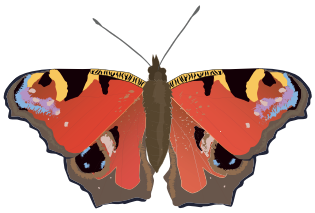

Påfågelöga

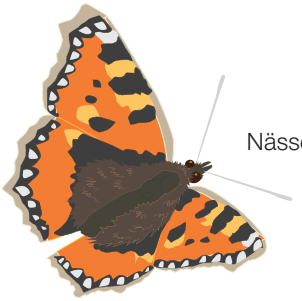

Nässelfjäril

Stenhumla

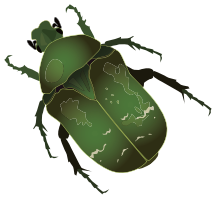

Guldbagge

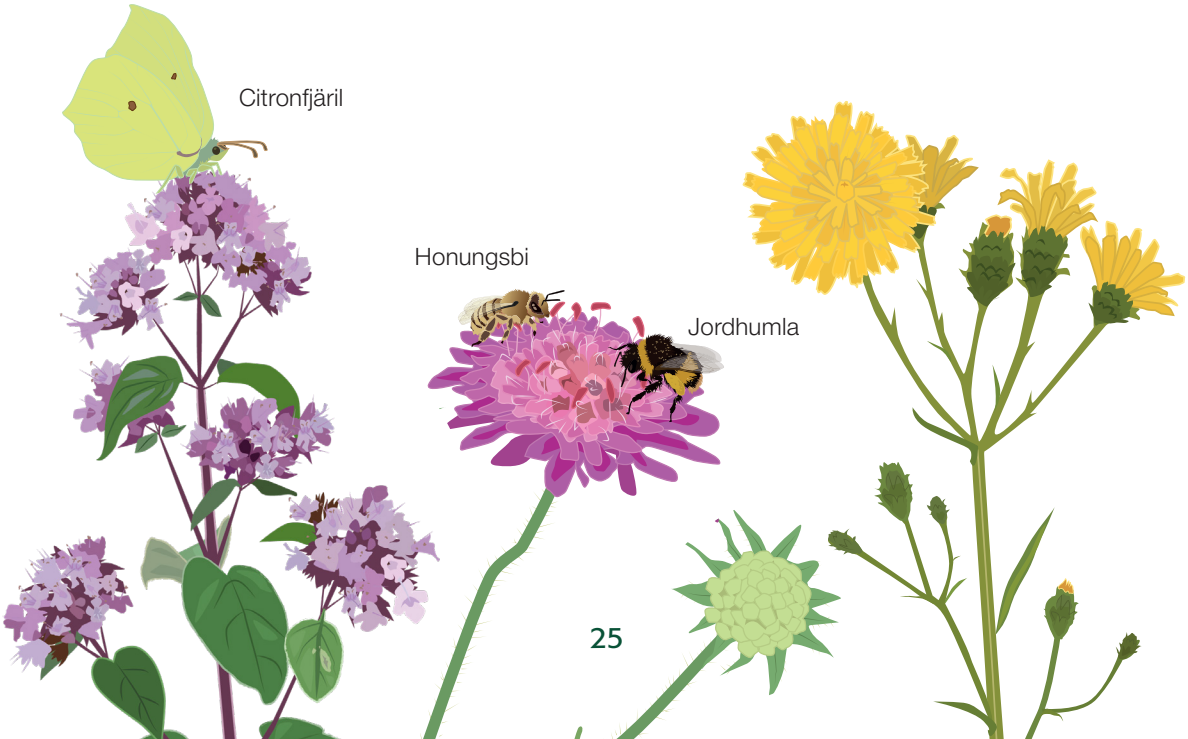

Fröspridning

Frön från olika arter ser olika ut men alla har samma syfte: att växten ska överleva och spridas till nya platser.

Några växter tar hjälp av vinden som blåser i väg fröna medan andra har frön som liftar på människornas skor och kläder eller i djurens pälsar. Vissa kan flyta iväg med rinnande vatten och några har saftiga bär som kan ätas av till exempel en fågel eller en mus. Fröna passerar oskadda genom djurens magar och hamnar efter ett tag på en ny plats.

En del frön ”ger bort en liten present” till myrorna. Det är ofta en liten fettdroppe som sitter på fröet. Fröna bärs i väg i riktning mot stacken men en del frön kommer inte hela vägen fram och kan gro på en ny plats.

Hakar fast i djurens pälsar

Nejlikrot

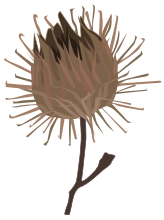

Kardborre

Sprids av myror

Rödklint

Åkervädd

Sprids av människor och djur

Prästkrage

Svartkämpar

Sprids av vinden

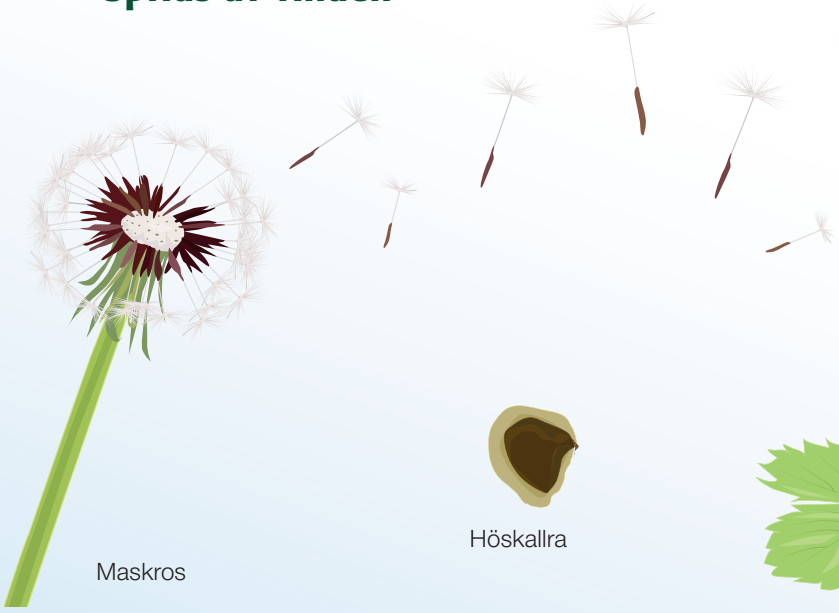

Maskros

Höskallra

Saftiga bär - sprids av djur

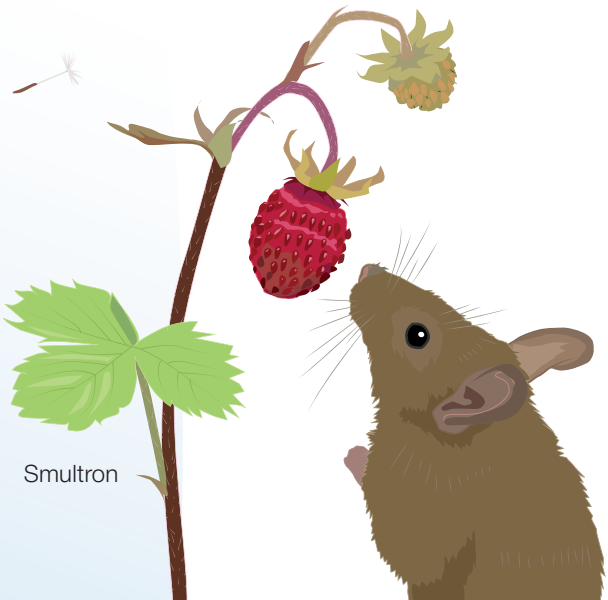

Smultron

Mer material?

Besök ***Botaniska.se/savilda***

Samla fröer till en egen blomsteräng!

Samla egna frön från nio olika vilda växter.

Vildare skolgård!

För planetens biologiska mångfald och barnens lärande och hälsa

Använd blomsterängen som läromedel! Året runt och i skolans alla ämnen.

Skapa en äng för biologisk mångfald

Se en kort video om hur du kan göra för att så en egen blomsteräng.

Blomsterängen Så vilda!

Så vilda! är en pedagogisk satsning av Göteborgs botaniska trädgård som vill locka elever och pedagoger att utforska den biologiska mångfalden. Genom att lyfta ut lärandet ur klassrummet och arbeta med utomhuspedagogik ökar förståelsen för den natur och miljö vi har runt omkring oss.

Kanske har ni sått en äng med *Så vildas!* egen fröblandning? För varje år som går brukar ängen bara bli vackrare och vackrare! Blommor i olika färger lockar fjärilar, humlor, bin och andra insekter och ängen kan användas i undervisningen på flera olika sätt.

Detta häfte vänder sig till dig som pedagog. Fröblandningen till Så vildas! blomsteräng innehåller 21 arter. Här presenteras de mer utförligt i text och bild. Förhoppningen är att du kan hitta spännande fakta att läsa upp eller återberätta för dina elever. En växt som har en historia knuten till sig är lättare att komma ihåg!

Läs mer om Så vilda! på ***Botaniska.se/savilda***

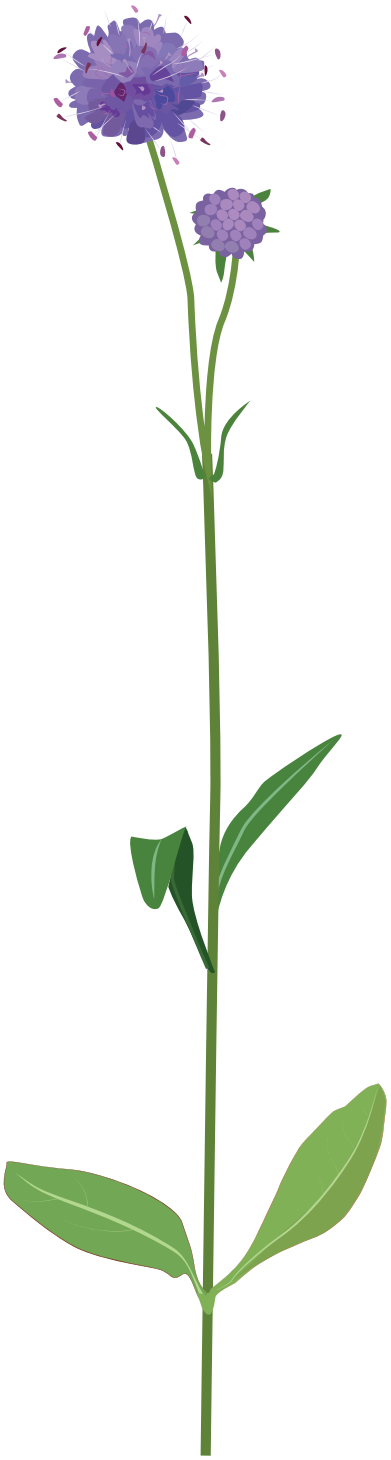

EXPBIO | Interreg North Sea | Co-funded by the European Union

BOTANISKA
GÖTEBORGS BOTANISKA TRÄDGÅRD